

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Оксана Олександрівна ОСЕТРОВА

Доктор філософських наук,
професор кафедри філософії,
професор кафедри соціальної роботи,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара,
пр. Д.Яворницького, 35, Дніпро, 49005, Україна

Oksana OSETROVA

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor of the Department of Philosophy,
Professor of the Department of Social Work,
Oles Honchar Dnipro National University,
D.Yavornytskyi Ave., 35, Dnipro, 49005, Ukraine

E-mail: oosetrova44@gmail.com, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7598-1144>

УДК 364:159.964.26:398.2(477)

ПСИХОАНАЛІТИЧНА СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ КАЗКИ
(ВІД ТЕОРІЇ К. Г. ЮНГА ДО ПРАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ)

Received 26 April 2024; revised 18 May 2024; accepted 18 June 2024

DOI: 10.15421/352416

Анотація

Казка, незважаючи на давнину свого виникнення, або саме завдяки цьому, залишається актуальною в усі часи, зокрема у зв'язку з чітко окресленими у ній шляхами й засобами розв'язання складних життєвих обставин, які наразі набули тотального масштабу в Україні, зануреній рф у межову ситуацію війни. Адже українська народна казка – це вмістилище як символів, що потребують філософської рефлексії, так і конкретних рішень нагальних соціальних проблем, на мінімізацію/подолання яких спрямовано професійну діяльність фахівців із соціальної роботи. Казка є вмістилищем архетипів колективного несвідомого, символіка якого потребує свого усвідомлення, тобто філософської рефлексії. У зв'язку з цим об'єкт даного дослідження становить українська народна казка, а мета полягає в аналізі специфіки образу Старця (Діда) та його діяльності, завжди безпосередньо пов'язаній із подоланням складних життєвих обставин головного героя. Дослідження здійснюється у зрізі двох аспектів – психоаналізу (з урахуванням наукового доробку К.Г.Юнга) та практики соціальної роботи. Відзначається, що швейцарський психіатр акцентує увагу на актуалізації у складних життєвих обставинах внутрішньо прихованого у кожній людині потенціалу, який безпосередньо містять архетипи колективного несвідомого, зокрема архетип Духу (Анімусу), або «старого мудреця». У ході дослідження з'ясовано такі важливі моменти. По-перше, згідно з поглядами К.Г.Юнга, у момент переживання казковим героєм «піку» складної життєвої обставини поради й допомога надходять від Старця-Чарівника, що є формою персоніфікованої думки, оскільки у природі людини закладено здатність до саморефлексії та прийняття мудрих рішень, зокрема ухвалених з урахуванням моральних засад. По-друге, у випадку, коли герой не здатен до саморефлексії та ще не набув мудрості, зокрема через затьмареність розуму, спричинену хворобою, малі літа, брак життєвого досвіду тощо (згадаймо Василька), поради й допомогу надають професійно компетентні фахівці із соціальної роботи, функції яких, на мою думку, й виконують казкові Старці, що завжди є Чарівниками для нужденних.

Ключові слова: казка, архетипи колективного несвідомого, Анімус, Дух, Старець (Дід), мудрість, саморефлексія, сім'я, складні життєві обставини, психоаналіз, соціальна робота, фахівець із соціальної роботи.

PSYCHOANALYTIC SYMBOLISM OF THE UKRAINIAN FOLK TALE
(FROM THE THEORY OF K. G. JUNG TO THE PRACTICE OF SOCIAL WORK)

Abstract

The fairy tale, despite the antiquity of its origin, or precisely because of it, remains relevant at all times, in particular in connection with the ways and means of solving difficult life circumstances clearly outlined in it, which have currently acquired a total scale in Ukraine, immersed in the rf border situation of war. After all, the Ukrainian folk tale is a container of both symbols that require philosophical reflection and concrete solutions to urgent social problems, the minimization/overcoming of which is aimed at the professional activity of social work specialists. A fairy tale is a repository of archetypes of the collective unconscious, the symbolism of which

needs its own awareness. In this regard, the object of this study is a Ukrainian folk tale, and the goal is to analyze the specifics of the image of the Old Man (Grandfather) and his activities, which are always directly related to overcoming difficult life circumstances of the main character. The research is carried out at the intersection of two aspects - psychoanalysis and social work. It is noted that the Swiss psychiatrist emphasizes the actualization in difficult life circumstances of the potential internally hidden in each person, which directly contains the archetypes of the collective unconscious, in particular the archetype of the Spirit (Animus), or «old sage». During the research, the following important points were clarified. First, according to the views of K.G.Jung, at the moment when the fairy-tale hero is experiencing the «peak» of a difficult life circumstance, advice and help comes from the Old Man-Magician, which is a form of personified thought, since the ability for self-reflection and acceptance of wise words is inherent in human nature decisions, in particular those made taking into account moral principles. Secondly, in the case when the hero is not capable of self-reflection and has not yet acquired wisdom, in particular due to clouding of the mind caused by illness, short years, lack of life experience, etc., advice and help is provided by specialists in social work, the functions of which, in my opinion, are performed by the fabulous Elders, who are always Wizards for the needy. In the future, this article will serve as a psychoanalytic basis for the study of Ukrainian folk tales from the standpoint of K.G.Jung's teachings on the phenomenology of the spirit in fairy tales and will contribute to the formation of a positive the image of a specialist in social work.

Keywords: *fairy tale, archetypes of the collective unconscious, Animus, Spirit, Elder (Grandfather), wisdom, self-reflection, family, difficult life circumstances, psychoanalysis, social work, social work specialist.*

Постановка проблеми.

Доросла людина, як правило, при нагоді (зокрема, перебуваючи у складних життєвих обставинах або занурившись у звичні повсякденні побутові справи) нарікає на те, що її життя позбавлене *дива*. До того ж, хоч і зрідка, люди, буває, констатують, як цікаво й легко було фантазувати й сприймати реальність у дитинстві, пронизаному казковими мотивами й образами (йдеться про так звані умови виховання й розвитку). Разом з тим, слід відзначити, що люди дорослого віку доволі часто вирізняються тим, що не сприймають казку всерйоз, заперечуючи казкову ірреальність. Однак факт полягає у тому, що доросла людина при цьому заперечує притаманні людському роду загалом глобальні структури людської психіки, які відіграють визначальну роль у поведінкових реакціях. Інакше кажучи, йдеться про значення й вияви архетипів колективного несвідомого, які, у свою чергу, актуалізуються у межових ситуаціях, тобто в умовах тотальної онтологічної загрози людині (й людству). Прикладом такої ситуації є війна, у яку рф втягнула Україну.

Слід зауважити, що межова ситуація ставить людину перед свідомим або несвідомим вибором, наслідком якого є перспектива або подальшого розвитку (виживання), або зняття (зникнення). У даному контексті неперевірене-

ною є роль казки як для дитини, так і для дорослої людини. Адже казка – це концентрація/ акумуляція народної мудрості, Духу (народного, національного), світоглядно-ціннісна площина, всередині якої, між іншим, відкриваються шляхи до самозбереження, саморозвитку й подолання складних життєвих обставин у реальному просторовому й часовому полі, яке, як правило, розташовується у модусі майбутнього, тобто *не* «тут і зараз», а пізніше – за реалізації обов'язкової умови докладання власних зусиль казкового героя (навіть з огляду на врахування й застосування чаклунства).

У контексті даного дослідження доцільно зазначити, що особливої уваги надавав дослідженню *казок*, зокрема *духу у казках*, К.Г.Юнг – автор учення про колективне несвідоме та його змісти (безпосередньо йдеться про архетипи колективного несвідомого). Інакше кажучи, *казка*, незважаючи на давнину свого виникнення, або саме завдяки цьому, залишається актуальною в усі часи (і не тільки для дітей, але й для дорослих і професіоналів найрізноманітніших галузей), зокрема у зв'язку з чітко окресленими у ній шляхами розв'язання складних життєвих обставин, які наразі набули тотального масштабу в Україні, зануреній рф у ситуацію війни. Адже українська народна казка – це вмістилище як *символів*, що потребують

філософської рефлексії, так і *конкретних рішень соціальних проблем* (актуальних, нагальних, гострих), на мінімізацію/подолання яких спрямовано професійну діяльність фахівців із соціальної роботи.

Аналіз стану дослідження.

Людський розум так цікаво влаштований (чи то Богом, чи то Природою), що активний промінь його дослідницької уваги перш за все фокусується на багатогранних феноменах, складних за своєю сутністю й віддалених від людини, розташовуваних, зокрема, у площині трансцендентного. Наприклад, із сивої глибини віків людина досліджувала небесні тіла, при цьому забуваючи дивитись собі під ноги (згадаймо Фалеса). З іншого боку, речі звичні й, на перший погляд, зрозумілі через свою очевидність і близькість до людини, вона здатна сприймати як належні, не задумуючись над їхньою сутністю. До таких «речей», на мою думку, належить і *казка*, знайома кожному з дитинства. При цьому, на жаль, *казка* переважно сприймається як *розвага*, *дитяча забавка*, спрямована на отримання задоволення та відпочинок й не варта серйозного ставлення. Так, згадаймо: у побутовій мові люди часто реагують на певне повідомлення чи пояснення, якому не ймуть віри, або навіть і на проблему (шляхи її нагального розв'язання), глибина якої не усвідомлюється, словами «Це – казка!», тим самим відчужуючись або від джерела повідомлення, або від самої проблеми. Однак факт полягає у тому, що зазначена реакція у переважній більшості випадків є хибна.

Слід зауважити, що *казка* – скарбниця народної мудрості, сповнена таємничої для людського розуму, тобто прихованої, зокрема у казкових образах символіки, зрозуміти яку, зокрема, можна за допомогою психоаналітичного ключа дослідження. *До слова*, саме під цим – психоаналітичним – кутом зору й розбудовуватиметься дана робота.

Потребує уваги той факт, що, незважаючи на наявні дослідження праць і учення К. Г. Юнга, його феноменологія духу у казках і досі не знайшла належної рефлексії. При цьому попри зазначену нестачу у контексті даної роботи заслуговують на окрему увагу праці таких вітчизняних учених, як:

1) В.О.Моляко (йдеться про стратегіально-діяльнісну теорію творчості та концепцію творчого сприймання);

2) Н.В.Медведева [Медведева 2014] (проаналізовано теорію архетипів К.Г.Юнга та психологічні закономірності творчого сприймання; зокрема, дослідниця зазначила, що «саме «архетипна» матриця, що апріорі формує діяльність фантазії і творчого мислення, пояснює існування повторюваних мотивів у міфах, казках різних народів, «довічних» образах світової літератури і мистецтва» [Медведева 2014: 23]);

3) О.М.Тиховська – авторка ґрунтовної монографії, розбудованої на межі фольклористики та психоаналізу, під красномовною назвою «Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект» [Тиховська 2011] (у даному контексті слід відзначити високу оцінку зазначеної роботи, яку їй надав у Передньому слові В.Івашків, зауваживши, що «цікавими є й міркування О.Тиховської про казку як метафоричний сценарій вікової ініціації головного героя – на нього спершу проєктується Еґо, а в фіналі казки – Самість. Авторка розглядає такі персоніфіковані образи Самості, як старий мудрий дідусь, бабуся, пара орлів, дикий чоловік, лісовий дух, велетень, перстень, годинник, гора тощо» [Тиховська 2011: 3]; у свою чергу, сама дослідниця відмітила, що дана робота є спробою (додамо – вдалою) з огляду на психоаналітичні теорії «осмислити різні етапи взаємодії української ментальності з колективним несвідомим, метафорично персоніфікованим у чарівних казках» [Тиховська 2011: 9].

Інакше кажучи, *казка* є вмістилище архетипів колективного несвідомого, символіка якого потребує свого висвітлення у променях розуму, тобто філософської рефлексії. У зв'язку з цим *об'єкт* даного дослідження становить *українська народна казка*, а *мета* полягає в аналізі специфіки образу Старця (Діда) та його діяльності, завжди безпосередньо пов'язаній із подоланням складних життєвих обставин головного героя. Аналіз буде проведено у зрізі двох таких аспектів, як:

- 1) психоаналіз;
- 2) соціальна робота.

Базою для розбудови даного дослідження слугують:

1) праця К.Г.Юнга «Архетипи колективного несвідомого» [Юнг 2018], зокрема її структурний підрозділ VIII «Щодо феноменології духа у казках» [Юнг 2018: 266-328];

2) українські народні казки, зокрема «Ох!», яка безпосередньо перебувала у полі дослідницької уваги й наукового інтересу самого швейцарського психіатра; «Бідний гуцул і старий опришок»; «Названий батько» [Українські народні казки 1988].

Виклад основного матеріалу.

Межова ситуація війни занурила український народ у *складні життєві обставини*, які безпосередньо потребують у кожному конкретному випадку свого певного способу розв'язання, зокрема, за участі й допомоги фахівця із соціальної роботи. При цьому особи/сім'ї, які перебувають у зазначених обставинах, поводять себе по-різному, що, зокрема, спричинено специфікою людської психіки. Так, одні вимагають «усього й одразу тут і зараз»; другі герметично замикаються всередині себе; треті нарікають на те, що немає дива; четверті, навпаки, очікують на диво тощо. При цьому люди забувають, що вони самі є *диво*, сповнене потужного внутрішньо прихованого потенціалу, змісти якого, зокрема, охоплюють архетипи колективного несвідомого, сутність яких розкривається, наприклад, у народних казках.

З огляду на зазначене слід зауважити, що не випадково К.Г.Юнг, окрім міфології та сновидінь, величезного значення надавав аналізу казок у зв'язку з тим, що в них «душа розповідає про саму себе, а архетипи відкриваються у своїх природних зв'язках як «утвори й перетвори, хоронячи праформи всіх створінь»» [Юнг 2018: 279-280].

Звернімося до аналізу сутності Анімусу – архетипу Духу, який у казках, як і у міфах та снах, безпосередньо виявляється у символічному образі Старого чоловіка (Старець, Дід), що, на думку К.Г.Юнга, спричинено вірою людини в авторитет, детермінованою батьківським комплексом [Юнг 2018: 276].

У першу чергу, у контексті даного дослідження слід проаналізувати ті умо-

ви/обставини/ситуації, у яких і з'являється Старець. Так, за К.Г.Юнгом, поява Старця *завжди* відбувається «тоді, коли герой перебуває у *безвихідному й безпорадному* становищі...» [Юнг 2018: 280] [курсив наш – О.О.]. Інакше кажучи, безпосередньо йдеться про *складні життєві обставини*, всередині яких перебуває особа/сім'я, що не може подолати їх *самотужки, потребуючи сторонньої допомоги*. Розгляньмо зазначені обставини на прикладі трьох українських народних казок.

I. У казці «Ох!» висвітлено *складні життєві обставини*, спричинені низкою проблем як соціального, так й особистого характеру:

1) бідність (точніше – убогість) сім'ї (соціальна проблема);

2) ледарювання єдиного сина (багатогранна проблема – особиста й соціальна, витоки якої не висвітлено у казці; ми лише можемо припустити, що:

а) батьки безвідповідально поставилися до виконання своїх батьківських обов'язків, не приділивши достатньої уваги розвитку й вихованню сина;

б) у сина наявна хвороба, яку вчасно не було виявлено (і знову йдеться про батьківську недбалість і бездоглядність) та яка заважає його розвитку, адже він «все тільки на печі сидить та просцем пересипається. Уже йому, може, годів з двадцять, а він усе без штанців на печі сидить – ніколи й не злазить; як подадуть їсти, то й їсть, а не подадуть, то й так обходиться» [Українські народні казки 1988: 188]);

3) насильство у сім'ї – батько *примусово* віддає непідготовленого сина, який не пройшов процес соціалізації, на навчання у чужих людей (крavecь, швець, коваль) – той утікає – батько лає та б'є (соціальна проблема).

II. У казці «Бідний гуцул і старий опришок» окреслено *складні життєві обставини* виключно соціального характеру:

1) каліцтво голови сім'ї під час панської служби, кажучи сучасною мовою, набуття інвалідності годувальником багатодітної сім'ї через трудове каліцтво (у сім'ї – п'ятеро неповнолітніх дітей);

2) безробіття через отримане на службі каліцтво (дідич (пан) зі сміхом відмовив на

прохання гуцула стосовно іншої служби, яку можна «наседяти робити» [Українські народні казки 1988: 252];

3) бідність через безробіття годувальника з інвалідністю («Жити стало тяжко: голод...» [Українські народні казки 1988: 253]);

III. У казці «Названий батько» йдеться про такі складні життєві обставини, які носять суто соціальний характер:

1) сирітство трьох братів («... ні батька, ні неньки» [Українські народні казки 1988: 256]);

2) бідність сиріт («І дома нема нічого – ні хазяйства, ні хати» [Українські народні казки 1988: 256]).

Отже, у трьох зазначених українських народних казках безпосередньо йдеться про такі складні життєві обставини, з яких, на глибоке переконання К.Г.Юнга, «*може врятувати лише ретельне розмірковування чи вдала раптова ідея: тобто духовна функція чи ендоспсихічний автоматизм*» [Юнг 2018: 280] [курсив наш – О.О.].

Коментар. Як бачимо, виключно з позиції аналітичної психології швейцарський психіатр акцентує увагу на актуалізації у складних життєвих обставинах внутрішньо прихованого у кожній людині потенціалу, який безпосередньо містять архетипи колективного несвідомого, зокрема архетип Духу (Анімусу), або «старого мудреця».

У даному контексті слід зауважити, що, на жаль, у реальності зазначені процеси (ефективне розмірковування або виникнення раптової ідеї) можуть і не відбутися через зовнішні або внутрішні причини. У такому разі, за К.Г.Юнгом, «те, що потрібно для компенсації браку пізнання, з'являється у формі персоніфікованої думки, власне у постаті старця, який надає пораду і допомогу» [Юнг 2018: 280] [курсив наш – О.О.]. Під цим кутом зору – поява старця-порадника та помічника – й проаналізуємо обрані для дослідження три українські народні казки.

I. У казці «Ох!» утомленому батькові, який повів свого сина-ледащо у найми в інше царство, у темному лісі з'являється лісовий цар Ох – «маленький дідок, сам зморщений, а борода зелена аж по коліна» [Українські

народні казки 1988: 189], який ставить батьку запитання: «Куди йдеш?» й отримує у відповідь: «Світ за очі» [Українські народні казки 1988: 189]; інакше кажучи, у даному разі дідок Ох персоніфікується з темряви несвідомого утомленого батька, готового відвести сина «світ за очі», тобто позбутися його (можемо й припустити бажання смерті синові; і це підсвідоме бажання здійснюється – син потрапляє у рабство до Оха, крім того, на той світ, де переживає певні знущання.

Для порівняння: згадаймо факти з реального життя, коли батьки «відправляють» свою біологічну дитину з інвалідністю в інтернатний заклад і навіть не відвідують її, наче забуваючи про її існування.

У даному контексті слід зауважити, що тільки на другий раз, не повернувши сина, батько зажурився, що, на мою думку, свідчить про початок процесу усвідомленого батьківства. Зазначений процес тільки втретє, коли батько йде рятувати сина з Охового рабства, позначається на персоніфікації світлого образу діда, який «увесь як молоко білий, й одежа на ньому біла» [Українські народні казки 1988: 191]. І цей дід також ставить батькові запитання: «Куди йдеш?», надаючи у відповідь корисну пораду – допомогу.

Для порівняння: згадаймо факти, коли батьки-відмовники з часом починають докласти зусиль до пошуку дитини, від якої відмовилися.

II. У казці «Бідний гуцул і старий опришок» перед старшим сином Дьорка Васильком після третього невдалого відвідування дідача, який не дав жодної копійки за рибу задля виживання убогої сім'ї каліцуна, й втечі «коло високої гори, гейби з-під землі, ... з'явився старий дід» [Українські народні казки 1988: 254] із запитанням, чому той сумний, у відповідь на яке надав через хлопчика його сім'ї матеріальну допомогу – кошик золота.

III. У казці «Названий батько» трьом братам-сиротам, які, втративши батьків, відправилися у найми, нічого не маючи, зустрівся «дід старий-старий, борода біла» [Українські народні казки 1988: 256] із запитанням, куди вони йдуть. Отримавши відповідь від братів, старий запропонував їм свою допомогу.

У ході дослідження ми навмисно зацентрували увагу на описі старців (1) і їхніх запитаннях (2). Проаналізуємо ці важливі моменти.

I. У портретах Старців домінують певні кольори.

1. *Зелений* («Ох!») (так, Ох із зеленою бородою, узявши ледачого сина у найми, «повів його ... аж на той світ, під землю, та й привів до зеленої хатки, очеретом обтиканої. А в тій хатці *усе зелене*: і стіни *зелені*, і лавки *зелені*, і Охова жінка *зелена*, і діти, сказано – все, все. А за наймичок у Оха мавки – такі *зелені*, як рута! ... Мавки подають йому страву – і страва *зелена*...») [Українські народні казки 1988: 189] [курсив наш – О. О.].

Коментар з урахуванням доробку К.Г.Юнга. Так, швейцарський психіатр, аналізуючи українську народну казку «Ох!», зауважив, що зелений колір – це колір рослинного та деревного божества, пов'язаного через мавок «із водяним царством, а з цього можна зробити висновок про його належність до *несвідомого*, оскільки воно часто виражається як через ліс, так і через воду» [Юнг 2018: 286] [курсив наш – О.О.].

Окрему увагу звернімо на той факт, що зелений Ох тільки, на перший погляд, виступає добродієм, насправді будучи лиходієм, символом якого не може служити білий колір.

2. *Білий* (усі розглянуті образи Старців, окрім зеленого Оха, змальовано виключно за допомогою *білого кольору – кольору Досконалості, Мудрості, Пізнання/Самопізнання та Моралі*).

У даному контексті важливо відмітити, що, на переконання К.Г.Юнга, «старець являє собою, з одного боку, *знання, пізнання, роздуми, мудрість, розсудливість та інтуїцію*, а з другого, – *моральні властивості, як-от доброзичливість та готовність допомогти*, що мало б достатньо чітко засвідчити його «*духовний*» характер» [Юнг 2018: 285] [курсив наш – О.О.].

II. Наголос на тотожних за своєю сутністю запитаннях старців, на кшталт – «Куди? Чому? Чого?», є надзвичайно важливий. Так, як слушно з цього приводу зазначив швейцарський учений, дані запитання спрямовано на

те, щоб героїв (додамо – як казкових героїв, так і реальних людей), занурених у власну проблему, у складні життєві обставини безпосередньо «спонукати до саморефлексії і зосередження всіх моральних сил» [Юнг 2018: 283], які, у свою чергу, здатні зреалізувати «несподівану й неймовірну силу успіху, яка є особливістю цілісної особи, у всьому доброму і злому» [Юнг 2018: 283].

Однак, як К.Г.Юнг слушно зауважує, а сучасна (об'єктивна, соціальна) реальність перебування осіб/сімей у складних життєвих обставинах підтверджує, «свідома воля навряд чи буде колись здатна об'єднати особистість настільки, щоби спромогтися на надзвичайний успіх» [Юнг 2018: 283]. З огляду на зазначене важливим є:

1) з позиції учення засновника аналітичної психології про колективне несвідоме та його зміст, тобто архетипи колективного несвідомого:

а) «інтервенція старця, тобто спонтанна об'єктивація архетипу» [Юнг 2018: 283];

б) *зادля чого* «не лише в казці, а й у житті потрібне додаткове втручання архетипу, який вгамовує чисто афективні реакції, запускаючи цілий ланцюг внутрішніх процесів конфронтації і реалізації» [Юнг 2018: 283];

в) *завдяки чому* «виразно проявляються «Хто? Де? Як? Навіщо?», а, отже, уможливується пізнання як теперішнього стану, так і мети» [Юнг 2018: 283]

г) *внаслідок чого* «зумовлене цим прояснення і розплутування клубка долі часто має в собі щось цілком магічне, досвід, відомий психотерапевтові» [Юнг 2018: 283];

2) на наше переконання, сформоване на межі психоаналізу та соціальної роботи, на жаль, часто у житті потрібне *не тільки* «додаткове втручання архетипу» [Юнг 2018: 283], глибоко прихованого у несвідомому, але й *реальне втручання з боку Іншого – не казкового, а справжнього порадника та помічника*, яким безпосередньо й виступає фахівець із соціальної роботи.

Погляньмо на чарівні дії такого персоніфікованого образу Самості, як старий мудрий дідусь, що допомагає подолати складні життєві обставини особам/сім'ям, які

перебувають у скрутній (безвихідній, на перший погляд) ситуації бідності (одним словом – убогим), людині з інвалідністю, сиротам. Річ у тім, що Старець пропонує не стільки чарівну, скільки інформативно-консультативну та матеріально-фінансову, тобто *реальну* допомогу, на надання якої безпосередньо спрямований фахівець із соціальної роботи.

Коментар. Слід зауважити, що фахівець із соціальної роботи, на відміну від казкового Старця, безпосередньо окреслює та пропрацює з отримувачем соціальних послуг шляхи й засоби мінімізації/подолання складних життєвих обставин. Інакше кажучи, фахівець не дає гроші клієнту, а допомагає віднайти шляхи їх знаходження (наприклад, оформлення субсидії тощо). При цьому, у разі налагодження ефективного комунікативного вкту та взаємодії, фахівець із соціальної роботи може виконувати функцію «Чарівника», безпосередньо висвітлену в українських народних казках.

Висновки.

Проведений аналіз українських народних казок, сфокусованих на подолання складних життєвих обставин, одночасно проведений у двох площинах – психоаналізу (з урахуванням наукового доробку К.Г.Юнга) та практики

сучасної соціальної роботи, дозволив сформулювати такі висновки.

1. Згідно з поглядами К.Г.Юнга, у момент переживання казковим героєм «піку» складної життєвої обставини поради й допомога надходять від Старця-Чарівника, що є формою *персоніфікованої думки*, оскільки у природі людини закладено здатність до саморефлексії та прийняття мудрих рішень, зокрема ухвалених з урахуванням моральних засад.

2. У випадку, коли герой не здатен до саморефлексії та не набув мудрості, зокрема через хворобу, малі літа, брак життєвого досвіду тощо (згадаймо Василька), поради й допомогу надають фахівці із соціальної роботи, функції яких (зокрема психотерапевтичну та активізуючу), на мою думку, й виконують казкові Старці, що завжди є Чарівниками для нужденних.

У *перспективі* дана стаття слугуватиме психоаналітичною засадою дослідження української народної казки з позицій учення К.Г.Юнга про феноменологію духу у казках, зокрема аналізу сутності персоніфікованих образів Самості, з одного боку, а з іншого (у площині соціальної роботи), – сприятиме формуванню позитивного іміджу фахівця із соціальної роботи.

Бібліографічні посилання

- Медведева, Н.В. (2014). *Теорія архетипів К.Г.Юнга та дослідження творчого сприймання*, у: *Symbolic and archetypic in culture and social relations: materials of the IV international scientific conference on March 5-6*. Prague, 21-30.
- Тиховська, О.М. (2011). *Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект*: монографія. Переднє слово Василя Івашківа. Ужгород.
- Українські народні казки*. (1988). Упоряд. та передм. Л.Ф.Дунаєвської. Київ.
- Юнг, К.Г. (2018). *Архетипи і колективне несвідоме*. Львів.

References

- Medvedeva, N.V. (2014). *Teoriya arkhetypiv K.H.Yunha ta doslidzhennya tvorchoho spruymannya* [Jung's theory of archetypes and the study of creative perception], in: *Symbolic and archetypic in culture and social relations: materials of the IV international scientific conference on March 5-6 Prague*, 21-30. (in Ukrainian)
- Tykhovska, O.M. (2011). *Ukrayinska narodna charivna kazka: psykhoanalychnyy aspekt: monohrafiya* [Ukrainian folk fairy tale: psychoanalytic aspect: monograph]. *Perednye slovo Vasylya Ivashkiva*. Uzhhorod. (in Ukrainian)
- Ukrayinski narodni kazky* [Ukrainian folk tales]. (1988). Uporyad. ta peredm. L.F.Dunayevskoyi. Kyiv. (in Ukrainian)
- Jung, K.G. (2018). *Arkhetypy i kolektyvne nesvidome* [Archetypes and the collective unconscious]. Lviv. (in Ukrainian)